

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Qiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yirmeyah

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5570 [1809/1810]

א

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9844

ירמיה ב ג

אֲבִיוֹנִים נְקִיִּים לֹא-בְמַחְתֶּרֶת מְצֵאתִים כִּי-עַל-כָּל-יְהוָה :
(לה) וְהֵאמְרוּ כִּי נְקִיתִי אֲדָ שָׁב אִפּוּ מִמֶּנִּי הֲנִנִי נִשְׁפָּט אֹתָךְ עַל-
אֲמָרְךָ לֹא חָטָאתִי : (לו) מִה-הַזֹּלִי מָאֵד לְשָׁנוֹת אֶת-דְּרָכְךָ גַּם
מִמְצָרִים תִּבְשִׂי כַּאֲשֶׁר בְּשֶׁת-מַאֲשׁוּר : (לז) גַּם מֵאֵת זֶה תִּצְאִי וַיִּדְרֶךְ
עַל-רֵאשֶׁךְ כִּי-מָאֵס יְהוָה בְּמִבְטְחֶיךָ וְלֹא תִצְלִיחִי לָהֶם :
ג (א) לֵאמֹר הֵן יִשְׁלַח אִישׁ אֶת-אִשְׁתּוֹ וְהִלְכָה מֵאֵתוֹ וְהִיחֶה

לאיש

ר ש י

בדברים האם : מנאיתי כה יאמר לנקזה לשון פעלת והרבה יש בספ' יחזקא (י"ז)
את נשחתם : (לה) ותאמרו : בלבך : כי נקיתי . אשר זכאה חני נפשי :
נשפט אותך . בא עמך במשפט : (לו) תזלי . לשון זלזול לשנות את דרכך לעזוב
אותי ולסמוך על מזרים לעזרה בימי יהויקם ונדקיהו (ל"ק ל"ז) : לשנות לשון
שינוי : כאשר בושת מאשור . שסמך אחז עליו ויזר לו ולא חזקו כמה שנאמר
(בדברי הימים כ"ח) :

ג (א) לאמר הן ישלח וגומר . יש לי לומר שאין עוד את ראוייה לי כי כן דרך
המשל' את אשתו והלכה לה וגו' ואת זנית רעים רבים . עם אלהים רבים

ואף

מבלל יופי

בתשובה שלימי' ישובו אל בעלה הראשון ויבעל אותם וישיבם על אדמתם וזה שאמר הנביא ישעיה
אזיה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה כי לא שלחתיה בהחלט אלא בעונותיכם נמכרתם
ונפשעיתם שולחה אמכם וספר הכריתות יתמיד כל זמן שתהיו פושעים וחטאים כי בזה התנאי
היו הנרושים לא לעולם כי השי"ת לא עזב את עמו ונחלתו עזיבה מוחלטת נכחיות אבל ישיב
ירחמנו יכבוש עונותינו וישליך במגלות ים כל חטאתם כאשר העידו כל הנביאים' פה אחד ל"ט :
בריהותיה , שם מקובץ בלשון רבים : בגדה , בא בצרי עי'ן הפעל על דרך היחיד וכן נטרה
את הכרמים והדומים להם : (ט) מקל זנופה , מן הכפולים בשקלתם עזם בחולם ופירושו
מקלות והמסרת עליו לית חסר בקלילותה' ובדברי רבותינו ז"ל מפרשים אותו כמשמעו ואמרו
קול באשה ערוה ומה טעם והיה מק לזנותה ותנאף את האבן ואת העץ : וחזנף , פועל יוצא
או פירושו עם הארץ כבדיו : (יב) הלוד , אינו אומר לכביא שילך לפניה במקום שגלו עשרת
השנטים בחלח וחבור אלא פירוש הלוד ענין זרוח כמו לכה נא אנסכה בשמחה לכו ונפילה גורלות
והדומים להם ומה שאמר וקראת רוצה לומר שיקרא הדברים האלה בירושלים לפני זקני יהודה
ויקרא הדברים כנגד ישראל שגלו כאלו מדבר עמהם פנים בפנים ואומר להם שובה משונה ישראל
רמוז להם שעתידים לשיב בארצית הימים : לא אפיל פני , לפי שהכעס נראה בפנים כנהו בס
ופירושו כעסי כמו שמתתי אכי את פני בחיש ההוא פני ה' חלקם והדומים להם . ומה שאמר לא
אפיל פני בכס רוצה לומר לעולם וטעם לעולם לשנים ללא אפיל ולא אטור כי כבר הפיל פניו
בזה בהגלותו אותם : (יד) שובבים , תאר ענין המרד : בעלתי , כמשמעו כלומר אנבעל
בכס אחרי שגרשתי את כס' והרי"קס פירש כי כל לשון בעילה שהיא דבוק עם ב"ת הוא ל' גנאי
וכן ואנכי בעלתי בס ולכן פירושו קבתי כלומר קבתי בהם בזמן שעבר אך עתה אקבץ אתכם וכן
אמר בערני בע"ל ח"ל רג"ל בא"ל מ"א כלומר קן בה וגרשה : ממשפחה , האימה נקראת
משפחה

טראַפֿסט זיא ניכט ביים איינברוכע ; וועלכע לאַטמערטהאַטען !
 (לה) אונד דעננאָך שפּריכסט דוא : „ איך בין ריין ! יא , זיין צאָרן ווענדעט
 זיך פֿאַן מיר ! „ אָ איך ריכטע דרך נאָך , ווייל דוא זאָגסט : „ איך האָבע ניכט
 געזינדיגעט ! „ (לו) וואָרום נידריגסט דוא דרך זאָ זעהר , ענדערסט זאָ אַפֿט
 דיינען וועג ? — אויך מצרים'ס שעמסט דוא דרך נאָך , וויא דוא דעם אשור דרך
 שעמסט . (לו) אויך פֿאַן דאָ (פֿאַן מצרים) לויפֿסט דוא נאָך וועג , דיא הענדע
 איבער דעם הויפט' צוואַממענגעשלאַגען ; דען דער עוויגע פֿעראַבשייעט דיינע
 שטיצען , זיא ברינגען דיר קיין גליק . —

ג (א) זאָג' אָן , יאָגט איין מאַן זיינע פֿרויאַ פֿאַרט , זיא געהט פֿאַן איהם הינ-
 וועג

ב א ו ר

רמב"מן ז"ל לספר במדבר (ט"ו ל"א) . לא במחירת וגו' . שנאמר (שמות כ"ב א')
 אם נמחרת ימנח הגנב והגבה ומת אין לו דמים , ימת לא מנחת אותם נמחרת , למה
 הרגת אותם , והם נקיים ? (רד"ק) . כי על וכו' . המאמר הזה קשה להולמו , וכדחקונו
 המפרשים , ראה בדבריהם , ואנכי תרגמתי על פי הכוונה בלבד , ולפי הנאות בל"א .
 ושפכת דם נקי האמורה במקרא הזה מוכנת היא , לדעת קצת , על הקרבת הולדים למוֹלֵךְ ,
 ראה להלן (ז' ל"א) , והיותר נראה , שהיא מוכנת על הדיגת נביאי ה' , ראה למעלה מזה
 (פסוק למ"ד) , ולהלן (כ"ו כ' וגו') . (לה) וחאמריו וגו' . אני מוכיחך , על שאת
 הולכת אחרי העמים , ועובדת אלהיהן , ושפכת גם כן דם נקי , ואת אומרת , כי נקיית
 ממעשים רעים , ואב אף האל ממני , ולא ירע לי עוד , וזוה עוכך כפול , כמה שאמר
 החכם , כפירת העון שתי עונות , וזוה אני כשפט אותך , ומענייך זוה , על אמרך לא
 חטאתי . (רד"ק) . הגני וכו' . הא אגא עבד עמיד פורענות דין , על דאמרת : „ לא
 חטיתי ! „ (הכשדי) . (לו) תולוי . לשון זלזול ובוזין , כמו שכתב רש"י ז"ל , והוא עתיד
 מננין הקל , מכחי פ"א יו"ד , ודומה לו כל מכנדיה הזילוח (איכה א' ח'), שהוא עבר
 מננין הכבד הכיסף , מכחי העי"ן , ויהיה יול עם זול ענין אחד , כמו ישע , שוע ,
 ודומיהם , ועל פי זה תרגמתי בל"א , ואין כן דעת הכשדי ורד"ק ז"ל . לשנוות את דרכך .
 אמר , מה תלכי הנה והנה , לנקש עזר , ותשנה את דרכך , פעם לאשור , פעם למצרים ?
 (רד"ק) . גם ממצרים וגו' . אשור , ששלח לו אחז שומר , ואומר בדברי הימים (צ"ב כ"ח
 כ') ויכר לו ולא חזקו , וכן בימי חזקיהו תפס כל ערי יהודה הנזרות (מלכים ב' י"ח י"ג) ,
 ואמר גם כן , תבואי ממצרים , שנתן יהואחז שומר לפרעה נכה , והעריך את הארץ ,
 לתת השומר , ויעזור לו ממלך בבל (שם כ"ג ל"ג ל"ה) , ולא הועיל , כי יצאו גדודי כשדים ,
 ולא הוסיף עוד מלך מצרים לנחל , כי לקח מלך בבל מנחל מצרים עד נהר סרת (שם כ"ד ב'
 ז') , והנה בזה יהודה מעורה , וכשל עוזר , ונפל עוזר , לפיכך אמר זה הפסוק .
 (הכ"ל) . (לו) מאת זה . ממצרים . תצאי . שלא יועילך מנעתיך , שהיית נוטחת
 בהם . (הכ"ל) . וידיך על ראשך . כדרך המיללים והמקוננים , וכן יאמר גם האשכנזי
 (דיא הענדע איבער דעם קאָפּף צוואַממענגשלאַגען) . להם . רוצה לאומר , בעבורם .
 (רד"ק)

ג (א) לאמר . המלה הזאת קשה להולמה פה , וכדחקו המפרשים בניאורה , ולדעת
 היה קריאה אל כנסת ישראל החוטאת לה' , ובאילו קרא המליץ הקדוש : אמר
 נא , את המרשעת ! אש ישלח אש וגו' . ועל פי זה תרגמתי אשכנזית . ישלח וגו' .
 הא יפטר גבר ית אנתתיה . (הכשדי) . הישוב אליה . הבעל הראשון . הלוא וכו' . הלא
 מיחנ תיחוב ארעא ההיא ? (הכשדי) . חנוף וגו' . הארץ , שיעשה בה זה המעשה , כמו
 שאמרה תורה (דברים כ"ד ד') : כי תועבה היא לכמי ה' , ולא תחטוי את הארץ , כן אמר ,
 הנה

תרגום אשכנזי

וועג , ניממט איינען אנדערן מאן : קאן ער זיין ווידערנעהמען ? ווירדע
 ניכט יענעם לאנד בעזודעלט ? — אונד דוא בוהלטעסט מיט פילען בווהלרען ,
 אונד ווילסט צו מיר צוריקע קעהרען , שפריכט דער עוויגע . (ב) העב' דיינע
 אויגען צו דען היגעלן עמפאָד , שוויא אומהער ! וואָ ביסט דוא ניכט בעשלאַפֿען
 וואַרדען ? — אויף העערשטראַסען האַרדעסט דוא איהרער , וויא אַראַבער אין
 דער וויסטע , בעזודעלסט דאָ לאַנד מיט דיינען לאַסטערן , מיט דיינער הורערוויא .
 (ג) פֿריהרעגען בלייבט אויס , שפעטדעגען ערשיינעט ניכט ; אונד נאָך האַסט
 דוא

ב א ו ר

הכה חנוף תחנף הארץ, כלומר, תחטא . (רד"ק) . תחנף , ראה טעם תרגומי האשכנזי
 צביאורי לספר ישעיהו (כ"ד ה') . ואת וכו' . ואת טעיתא , ואתחברת לעממין סניאין .
 (הכשדי) . זניח רעים וגו' . במקומות רבים המשיל הכתוב כנסת ישראל לאשה , והקדוש
 ברוך הוא בעלה , כלומר . שלקחה לו לעם נחלה , והיא לו כאשה , והוא לה כבעל , וכמו
 האשה , שתזנה תחת בעלה , שהיא חייבת , כן ישראל , שהלכו אחרי עמים רבים , ודנקו
 בטעותם , קורא הכתוב זה זנות , וזה הענין כמנא צבתיאס , שדברו בזה המשל , וקראו
 ענין זה ענין זנות , ושמשו בו בכל לשון של זנות , וזה הרבה בספר יחזקאל , אמר , ואחר
 שהלכת לבעלים , אף תשובי אלי עוד ? ואפילו תשובי בתשובה , לא תוכלי לשוב אלי , עד
 שתגלי מארץך , ותשבי סס ימים רבים , עד תשכחי עוונך הראשון , ולא יעלה על לבך עוד
 עבודת אלילים , ואחר כן תשובי אלי , ואשוב אליך . (רד"ק) . ושוב וכו' . מקור במקום
 עתיד לבוכת , והטעם , ואת רונה לשוב אלי , וראה צביאורי לספר ישעיהו (ח' כ"ח) .
 (ב) שפיים . מקומות גבוהים , כמו ההרים הגבוהים והרמים , והגבעות הנשאות , כי
 כן היה דרך עובדי עבודה זרה , בזמן ההוא , כמו שכתוב . (רד"ק) . איפה וגו' . היכא
 לא אתחברת לך , למפלא לטעותא ? (הכשדי) . שוגלח . כתיב , שוכבת קרי , כמו
 (דברים כ"ח למ"ד) ישגלח , ישכבה , לשון נקיה , וכבר פירשנו , כי לשון הזכות והשכיבה ,
 הוא ענין עבודה זרה . (רד"ק) . על דרכים וכו' . פירוש , לעובדי עבודה זרה , כלומר ,
 יצת מיחלת עובדי דרכים , שהם מכמה מקומות , רונה לאמר , עם ועם עובד אלהיו ,
 ואת התאוית לכלם , לעבדם , כמו שאמר (למעלה מזה ג' כ"ח) כי מספר עריך היו אלהיך
 יהודה . (הכ"ל) . בערבי במדבר . כערביים , הנוסעים אנה ואנה (בערוואינען) ,
 ואורבים לאורקות הסוקרים ועובדי דרך (קאראוואנען) , לשליל ולכו את חילם . וחחניפי
 וגו' . ותיבת ארעא בטעותיך וצביתך . (הכשדי) . (ג) וימנעו וכו' . הוא המטר ,
 והוא היורד במרחשון , והוא הנקרא יורה (דברים י"א י"ד) , ומורה (יואל ג' כ"ג) , וכן
 בדברי רבותינו ז"ל (תענית דף ו"ו עמוד א') : יורה במרחשון , ומלקוש בניסן , פי אלה
 שני הזמנים הם זמני המטר , לצורך התבואה , ובדוב הזמנים רוב המטר יורד במדש מרחשון ,
 לפיכך נקרא ירח בול (מלכים א' ו"ו ל"ח) , מענין מבול , ונקרא המטר ההוא רביבים ,
 במקום שנקרא במקום אחר יורה , וענין הפסוק אומר , כי נמנעו הגשמים מפני מעשיהם
 הרעים , כמו שאמר בתורה (שס ט"ז) : וסרתם ועברתם אלהים אחרים וגו' , וזרה אף ה'
 בכס ועצר את השמים ולא יהיה מטר (שס י"ז) , ועם כל זה , שאנעתי הרביבים בעוונך ,
 ומלקוש לא היה , לא נכלמת ממעשיך , והיה לך מנח כאשה זונה , שאינה בושא מנאפופיה ,
 ומרומה מנח , ומעוזה פניה , אף על פי שהנביאים מוכיחים אותך , ואומרים לך , בוש
 ממעשיך , ראי העונש , שמיגך בעבורם , עם כל זה מאנת הכלם , זהו שאמר מאנת ,
 כלומר , שהיית ממאנת בתוכחת הנביאים , ולא בושא מפניהם , ורבותינו ז"ל דרשו הפסוק ,
 ואמרו (תענית ז' ע"ב) : אין הגשמים נעצרין , אלא בשביל עזי פנים , שזאמר : וימנעו
 רביבים וגו' . (רד"ק) . רביבים . עיפי מטר , כמו (דברים ל"ב ג') וכרביבים עלי עשב ,
 ראה

לְאִישׁ אַחֵר הָיָה שׁוֹב אֵלַי עוֹד הָלֹא חָנוּף תַּחֲנוּף הָאָרֶץ הָיְתָה
 וְאַתָּה זָנִית רַעִים רַבִּים וְשׁוֹב אֵלַי נְאֻם יְהוָה : (ב) שְׂאֵי עֵינֶיךָ עַל-
 שָׁפִים וּרְאֵי אֵיפֹה לֹא שָׁגַלְתָּ שִׁכַּבְתָּ קְרִי עַל-דָּרְכִים יִשְׁבֹּת לָהֶם
 בְּעָרְבֵי בַמִּדְבָּר וְהַחֲנִיפֵי אֶרֶץ בְּזִנוּתֶיךָ וּבְרָעָתֶךָ : (ג) וַיִּמְנְעוּ רַבָּבִים
 וּמַלְקוּשׁ

ר ש י

ואף על פי כן שוב אלי : ושוב אלי . כמו עשות ולשוב אלי אני עוסק בך :
 (ב) שפויים . יצלי מים : לא שגלת . לשון פלגש : ישבת להם . להיות נכונה
 לקראתם : בערצו . יושב אהלי' שהוא תמיד מנוי בחוץ במדברות ועל סף כך הוא
 קורו ערצו ששוכן בערצה : (ג) מלקוש . המטר היורד בניסן על המלילות ועל
 הקשין

מכלל יופי

משפחה כמו ואם משפחת מזרים לא תעלה וכן לכל משפחות ממלכות צפונה : (טו) דעה ,
 שם : (טז) [ופירוש לא יאמרו עוד ארו ברית ה' בפסוק שלאחריו בעת ההיא יקראו לירושלים
 כפא ה' והטעם שלא תהיה הקדושה במקום הארון לבד אלא בכל עיר ירושלים ימצא הקדושה
 שהיתה במקום הארון בקדש הקדשים וכן פי' רש"י לא יאמרו עוד ארון ברית ה' כי כל כניסתכם
 תהא קדושה ואשכין בה כאלו הוא ארון ולא יעלה על לב ולא יזכרו בו ולא יפקדו ולא יעשה עוד
 כמו שהיה מנהגם להוציא הארון במלחמה זה לא יעשה עוד ולא יעלה על לב וכן ת"י ולא יעשה
 עוד ולא יזועון ולא יגחון ביה עוד קרבא ל"ט] : (יז) שרירות לבם , מדברי רבותינו ז"ל שריר
 וקיס : (יח) על בית ישראל , עם בית ישראל וכן ויפא האנשים על הנשים : (יט) גחלת
 צדי , ענינו החפץ והרצון . ויש מפרשים אותו לשון הדר ופאר וכן צנאות והומרה היו דבאל"ף
 צבא ואפשר שהיה צנאות גויס מן צבא : תקראו , כתיבוקרי תקראי : השובו , כתיב לשון
 וקרי תשובי ל' נקבה : (כ) אכן נגדה , כמו שנגדה אשה מרעה והוא בעלה כן נגדתם צי ומה
 שקשר זה הלשון עם מ"ס שלא כמנהג רוצה לומר כי נגדה נבעלה הולכת מאתו לאיש אחר .
 ובמכלל מרעה המ"ס מקיס ב"ת : (כא) שפויים , המקומות הגבוהים וכן וילך שפי' נשמע ,
 כפעל בינוני כי הוא קמץ ופירוש הפסוק אמר היה ראוי להם שישמע קולם למרחוק על שפויים
 ויזכו ויתחנכו לאל בני ישראל ויתודו לו כי העם העוון את דרכם ושכחו את ה' אלהיהם כי אם
 היו עושים זה הייתי מקבל אותם בתשובה ואומר להם שובו בני ארפא משבותיכם והם
 יאמרו הננו אמתנו לך כי אתה ה' אלהינו : (כב) ארפה , שרשו רפא ונכתב בה"א ונקר'
 בבעלי הא"ף והו' ענין רפואה ואמר ענין סליחה על הרפואה דרך השגה וכן רפאה נפשי כי
 חטאתי לך כי כמו שיכת הגוף ברפואה שנושין לה כן מכת הנפש והו' העון רפואתה
 הסליחה עם התשובה : הננו , נקלות שני הנוני' ובשוא הראשונה . ובסימן מ"ב כאשר נכתבו
 בתיבה שתי אותיות הדומות ותקדם להן תנועה קטנה יבליעו האחת ולא יבארו קריאת שתי הן
 לא יקראו שתי הן כאחת בחטיפה : אחנו , שרשו אתה מכתי הלמ"ד ה"א ונקר' בקמץ כבעלי
 הא"ף וכן ואתה מרצות קדש : (כג) המון הרים , קמץ כי אינו פמוך א הרים כי אם א"מ"ס
 מוגזעות שאם היה סמוך היה אומר המון בשוא ופתח ה"א כמו אב המון גויס ומ"ס מוגזעו' עומד
 במקום שנים רוצה לומר מוגזעות ומהרים וכן הו' פירוש הפסוק ההמון המזכרים מהגזעות
 ומההרים שהיינו מזכרים שיבא המון מן הגויס לעזרתנו לשקר היה שלא יעזרו ולא יושעו בהם אכן
 בה' אהינו תשועת ישראל כמו שאמר בנפיתנו צפינו א גוי לא יושע בן פירש הריק"ס . ובפירוש אכן
 לשקר יתודו ויאמר לשקר עבדנו ע"ז ופירוש מוגזעות התשועה שהיינו מקוים מעבודת הגזעות

וכן

ירמיה ג

ומלקוש לוא היה ומצח אשה זונה היה לך מאנת הכלם: (ד) הלוא
מעטה קראתי יתיר י' לי אבי אלוף נערי אתה: (ה) הינטור לעולם
אם ישמר לנצח הנה דברתי יתיר י' ותעשי הרעות ותוכל:
(ו) ויאמר יהוה אלי בימי יאשיהו המלך הראית אשר עשית

משיבה

ר ש י

הקשין ומלקוש טרדיוו"א זלע"ז: (טארדי"ף Tartife. זל"א, שפאט רעגן):
(ד) הלוא מעטה. הלואי שנת מרעתך וקראת לי חזי ואם תעשי כן הינטור לך
אדוניך לעולם את אשר חטאת לו אם ישמור לנצח לא ישמור: (ה) הנה
דברתי. צפיק לא נבא עוד אליך וחותה הרעה תעשי ולא תתני לב לשב:
ותוכל. ונלחת למרוד: (ו) משובה. ננחת ומוכהת צימי יאשיהו המלך
כשזוני להחזיר עשרת השבטים: הראית אשר עשתה משובה ישראל. השובנה
אנבוי

מכלל יופי

וכן ההמון שהיינו מתקננים בהרים לעבוד סם ע"ז לשקר הו' והרים חסר צי"ת השמוש כמו הנמצא
צית ה' לזכות בית אביה וזולתם: (כד) והבשת, כנוי לבעל כמו ויכורו לבשת שהו' כמו
לבעל. וכן נקרא ירובשת רבעל כי הבעל בשת וכלימה למי שמתעסק בו והגיע הו' תבואת השדה
ופירוט מכעורנו כי אנחנו ראינו זה לאבותינו מכעורנו:

ד (א) תשוב, הראשון כמשמעו והשני ענין השקפה והנחה כמו נשובה ונסת תושעון:
ולא תכוד. כלומר לא תכודו מארנכס וו' ולא כו' וישא אברהם את עיניו: (ג)
[אופירושו ולא תכוד מעבודתי ללכת אחרי שקיך וגזרת הכתוב למטה והתברכו בו גוים ובו
יתללו ל"ע]: גירו, ענינו ענין חרישה ואמר כן על דרך משל על מחשבת הלב תרגום ולחרוש
חרישו ולמיכר כיריה וכן בדברי רבותינו ז"ל שדה כיר ניר שנה וזרע שנה: גירו, כמו הכירו כמו
שימו השימו כי ה"א הכיין נופלת להקל: אל קנים, כמו על קונים כמו ויד את הפלשתי א מצאו
כמו על מצחו והדומים להם: (ה) מלאו, נזווי מהרגוש והוא קל הלמ"ד והיה ראוי להדגש
ענין קבץ ופירושו האספו כמו מלא רועים קראו אחריו מלא שפירושו ענין אסיפה: (ו) העיוו,
כמו שלח העו את מקנך וענינו המנוס והאסיפה העיר: (ז) מסבכו, הצי"ת בשוא ופתח.
ויש הכרים בשוא לבדו ודגש הצי"ת לתפארת. ובמכלל הכפרד ממנו סנדך והיה לו לומר סבכו
הצי"ת בקמץ חטף לא שהספיק לו בשוא לבד להקל ואפשר שיהי' הכפרד ממנו תחת שדך האה ובא
צורק כמו מן גדל גדלו ומן קמץ קמזו וענינו הכתבכות והסתעפות ועיקר הלשון שנקר' כן
הסעיף לפי שהענפים והסעיפים נאחזים ונקשרים ומעורבים זה בזה. ובפירוט מסבכו היא
סכתו שהו' שכב בה תמיד ולפי שנעשית מסבכי ענים נקראת כן: חצינה, ענין חרבה ושמה
כמו גלים נגים וכן ת"י קרוון לדיין: (ט) יחמהו, תרגום יונתן ישתעמוון כמו שתרגם
אנק'ום ונתמהון לבב ובשעמימות לבא והו' אבדת הלב והנהלה: (י) השא האת, ענין
ההסת והפתוי: [ופירושו כיון שאתה מאריך אף לכביאי השקר המטעים אותם ומסיתים אותם
לאמר שלום שלום הרי הו' כשו אתה משי' אותם ויחשבו רוב העם ה' דבר אתם כן פירשורד"ק
ורבינו סעדיה פירש השא האת גלית שקרות כביאי השקר המשיאי' אותם לאמר שלום יהיה לכם.
ולדעתי פירוט השא האת מענין נבואה כמו המשא אשר חזה חננאל ואע"פ שזה כתוב בצי"ן ימון
זה בצי"ן שמאל ופירושו כי בראות הכביאי זאת הרעה אשר דבר ה' לעשות לעמו צעק בקול מר
אהה

רוא איינער בודהלערין אונפערשעמטע שטירנע , קעננסט שאַמאָהאַפֿטיגקייט ניכט .
 (ד) אַ ריפֿעסט רוא מיר נור : „ פֿאַטער ! מיינער יוגענד הערר , דוא ! „ —
 (ה) ווירד' איך עוויג גראָלל נאַכטראַגען , איהן האַלטען פֿיר אונד פֿיר ? —
 אַבער דוא בעשליסעסט איבעלטהאַטען , פֿאַללפֿיהרסט , נאָך קרעפֿטען , זיא . —
 (ו) דער עוויגע שפראַך צו מיר , אין דען רעגירונגס־אַהרען דעם קעניגס יאשיהו :
 זיהסט

ב א ו ר

ראה שם בדברי רש"י ז"ל , והטעם פה על המטר הראשון , הכופל על האדמה אחרי עת הזרע ,
 שהיא כבוד מרחשין ומלקוש . הוא המטר האחרון , הכופל על תבואת השדה , סמוך לעת
 הקציר , שהוא כבוד האביב , בארץ הכני , ועיקר טעם המלה ענין איחור בלשון כשדים , וכן
 תרגמו אונקלוס ויונתן בן עוזיאל את מלת העטופים (ראשית למ"ד מ"ב) לקיטיא . והנה
 ימעט הגשם מאוד בקיץ , בארץ הקדושה , וזה לא יזיק מאומה , כי באביב יתלו לקצור את
 תבואתם , כאומר , אך יקוו למטר השמים בימי החורף , ובתחלת האביב , בהתקשו' התבואה
 בקשיה . ומצח וכו' . וחנפא , כאמתא נפקת ברא , הוא לך . (הכשדי) . (ד) קראתי
 וגו' . כתיב ביו"ד , כאילו הוא מדבר בעדו , וקרי בלא יו"ד , כמו לכמא , ופירוש הקרי ,
 אומר , הלא מעתה , כיון שראית , שעברתי הגשמים , היה לך לשון אלי , ולקרוא לי אבי ,
 אלוף כעורי , אלופי וגדולי , מימי הנעורים , והוא זמן יציאת מצרים , כי אז נכנסו ישראל
 תחת כנפי השכינה , וכתחככו במצוותיו , ובידיעת אלהותו , כמו הנער הנכנס ללמוד ,
 ומחכיין אותו בידיעת תורה וחכמה , ופירוש הכתיב , אומר , הלא מעתה , כלומר , היה
 לך מעתה לקרוא לי אבי , כיון שקראתי לך , על ידי כניאי , בני , היה לך לענות , ולומר
 לי , אבי , אלוף כעורי אתה , ולא עשית כן . (רד"ק) . אלוף . ענין שררה וגדולה , כמו
 (ראשית ל"ו כ"ט) אלופי הקורי , ודומיו . וכן מתורגם אשכנזית . (ה) הינטור וכו' . בל
 נסתר תחת מדבר בעדו , כמו (ישעיהו ל"ג ב') : היה זרועם לבקרים אף ישועתנו בעת צרה ,
 ודומיו , ושיעור הענין , שאמר האלהים אל בני ישראל : לו שבתם אלי , וקראתם לי :
 „ אבינו , אדונינו וגו' , מכעורינו ועד עתה ! „ הכי אשומר לעולם שנתה , ואם לעד
 אזכור עין ? אך אתם חשבתם מחשבות תרמית ונבלה , ועשיתם רעה , כפי יכולתכם .
 דברתי וגו' . כתיב , ביו"ד , אמר הכניא , הנה דברתי לך , לשון , ולא עשית , אלא הרעות
 לעשות , ותעשי הרעות , וקרי דברת , ביו"ד התי"ו , כינוי הנמצאת , אמר הכניא , הנה
 דברת לעשות רעות , ועשית כמו שדברת . (רד"ק) . (ו) בימי וכו' . למה אומר זה ?
 והלא ידוע , כי בימי יאשיהו כתנבא ? אלא לפי שנתנבא אף בימי יהויקים ודקיהו , אמר ,
 כי נבואתו היתה בימי יאשיהו , קודם שעשו תשובה יאשיהו ויהודה , שהרי יאשיהו בער
 עבודה זרה מן הארץ , וכאן הוא אומר (פסוק ע') : ותכאף את האבן ואת העץ , אם כן
 הנבואה נאמרה קודם התשובה , ומה שאמר (פסוק יו"ד) בכל זאת לא שנה אלי כי אם
 בשקר , שדומה , שעשו תשובה , אלא שעשו אותה בשקר , אפשר , כי בתוכחות הכניא
 ירמיהו , שהתנבא עליהם , אפשר ששנו מקצתם בנראה ובגלוי , לא בסתר , זהו שאמר ,
 בשקר , וגם יש לפרש , שנבואה זוכאמרה אחר התשובה , ואף על פי שאומר ביאשיהו (מלכים
 ב' כ"ג כ"ה) : אשר שב אל ה' בכל לבנו ובכל נפשו , הוא שב בכל לבנו , אבל אנשי דורו שנו
 מוכרחים , מאימת המלך , וזהו שאמר , לא שנה אלי כי אם בשקר . (הכ"ל) . הראית וגו' .
 זה לא היה בימי יאשיהו , שכבר גלו ישראל בשנת שש לחזקיהו (מלכים ב' י"ד י"ד) , ואיך ראה
 ירמיהו מה שעשו ישראל קודם גלותם ? והלא בתחלת נבואת ירמיהו היה לגלות ישראל תשעים
 ושש שנה , והוא אומר (למעלה מזה א' וי"ו) : לא ידעתי דבר כי נער אנכי , ואם כן נפרש
 הראית , שמעת , או הידעת , כמו (ראשית מ"ב א') וירא יעקב כי יש שנה במצרים ,
 והדומים לו , או נפרש אשר עשתה , על השארית הנמצאת מישראל , מפוזרים בארץ מצרים ,
 וממנשה ומשמעון ומנפתלי , שהיו שם בימי יאשיהו , כמו שאמר בדברי הימים (ב' ל"ד וי"ו) :

ונערי

תרגום אשכנזי

ויהסס הוא / וזאת ישראל / היא פֶּעֶרוֹוִילְדֶרְטֶע , טהוט ? — זיא געהט אויף
 יעדען האָהען בערג , אונטער יעדען שאַטטיגען בוים , אונד בוהלט דאָזעלבסט .
 (ז) איך שפראַך , נאָכדעם זיא דים אַללעס געטהאָן האַטטע : קעהרע צו מיר
 צוריק ! — זיא קעהרטע ניכט צוריק . דים זאָה איהרע שוועסטער , דיא טרייאַ-
 גאָזע יהודה . (ח) איך ערוואַג דיא אומשטענדע דעם עהעברוכעס דער פֶּעֶר-
 ווילדערטען ישראל , יאָגטע זיא פֶּאַרט , אונד גאַב איהר איינען שיידעכריף ;
 דעננאָך פֶּירכטעט זיך איהרע שוועסטער , דיא טרייאַלאָזע יהודה , ניכט , געהט
 הין , בוהלט עבענפֿאַללס . (ט) דיא לייכטפֿעֶרטיגע בוהלערין ! זיא בעוודעלט
 דאָז לאַנד , בעגעהט עהעברוך מיט שטיין אונד האַלץ . (י) זאָ קעהרט , דער
 (בעשטראַפֿונג ישראל'ס) אונגעאַכטעט , איהרע שוועסטער , דיא טרייאַלאָזע
 יהודה , ניכט מיט גאַנצעם הערצען , נור מיט פֶּערשטעללונג , צו מיר צוריק ,
 שפריכט דער עוויגע . (יא) דער עוויגע שפראַך פֶּערנער צו מיר : ישראל ,
 דיא

ב א ו ר

ובערי מנשה ואפרים ושמעון ועד נפתלי , ואמר (שס ט') אשר אספו הלויים שומרי הסף מיד
 מנשה ואפרים ומכל שארית ישראל . (הכ"ל) . משובה . ראה טעם המלה הזאת בדיאורי
 לספר ישעיהו (מ"ז יו"ד) . הולכה וכו' . לפירוט הראשון , פירושו , שהיתה הולכת היא ,
 ולפירוש השני , כי עתה הולכת היא , ולא לקחה מוסר , כאשר גלו . (רד"ק) . על כל וגו' .
 אזלין איכון על כל רמא מנטלא , ולתחות כל אינן ענוף , ופלחין אעין לעשותא . (הכשדי) .
 (ז) ואומר וכו' . דברי האלהים : אף אחרי אשר הלכה ישראל , הבת השובבה , בשרירות
 לבה הרע , אמרתי לה : שובי אלי , ואשוב אליך ! והיא לא אבתה שמוע , אך נתנה כתף
 סוררת . וחרא וגו' . כלומר , ראתה , שעשתה כל זה משונה ישראל , ולא שתה אל לבה ,
 והכתוב חסר הענין , אבל מן הכתוב נבין , מה שאינו כתוב , וכן פסוקים רבים במקרא ,
 כמו (משלי כ"ט ט') : נגיד חסר תבונות וגו' , וזולתו , כמו שכתבנו בספר מכלול , בחלק
 הדקדוק ממנו . (רד"ק) . בגודה . משקריא . (הכשדי) . וכעין זה תרגמתי אשכנזית .
 (ח) וארא וכו' . מאמר האל : התבוננתי בגודל חטאי ישראל , אשר הלכה שובבה בדרכיה
 הנשחיתים , וזנתה מאחרי , ללכת אחרי אלהים אחרים , ולכן גירשתים מעל פני , והשלכתים
 אל ארץ אחרת , כאשר יגרש איש את אשתו , אשר מנא בה ערות דבר , שיכתוב לה ספר כריתות ,
 ושלחה מביתו ; ובכל העונש הרע והמר , אשר עשיתי את ישראל , המורדת בי , לא יראה
 אחותה יהודה , הבוגדת בי , אשר הייתי גואלה מני קדם , והשחיתה מעלליה , לעבוד אל
 נכר , כעשרת השבטים , אשר גלו מארצם בעבור זה . ולא יראה וגו' . ולא דחילו משקריא ,
 דבית יהודה אחיהון , ואזלו , וטעו אף איכון . (הכשדי) . (ט) והיה וכו' . והוא מוקלילא
 בעינהא טעויתהא . (הכ"ל) . הנה ביאר מלת **מוקל** ענין קלות , וכן נמסר עליה
 במסורה : לית חסר בקלילותא , ועל דרך זה תרגמתי אשכנזית . וחחנף וגו' .
 ותיבת ית ארעא , וטעת עם פלמי אנכית ואעיא . (הכשדי) . (י) וגם בכל וכו' .
 בכל זאת , שראתה , ששלחתי אחותה , לא שבה אלי בכל לבה , וזה קודם תשובת יאשיהו ,
 או אחר תשובתו , כמו שפירשתי למעלה , בפסוק ויאמר ה' אלי וגו' . (רד"ק) . זאת וגו' .
 ואף בכל דא , לא תבו לפולחני משקריא , אחיהון דבית יהודה , בכל לכהון , אלהן בשקרא ,
 אמר ה' . (הכשדי) . (יא) ויאמר וכו' . אף על פי שחטאה משונה ישראל תחלה , הנה
 אחותה יהודה הוסיפה לחטוא , עד שנחשבת אחותה ישראל כדקה כנגדה , ותיכפת החטא
 ביהודה הוא לנזותם בית האל , להכניס שם פסוליהם ואליהם , ולנטל שם עבודת האל ,
 לעבוד עבודה זרה בנית עמנו , כמו שנאמר באחו (מלכים ב' ט"ז יו"ד וגו') , שנה לעשות

בבית

יה תרגום אשכנזי

דיא פֿערווילדערטע , האָט זיך געדעכטער געמאַכט , אַלס יהודה , דיא טרייאַ-
 לאָזע . (יב) געה'הין , רופֿע פֿאַלגענדע וואָרטע נאָך נאָרדען ! שפּריך : קעהרע
 ווידער , פֿערווילדערטע ישראל — זאָ דעם עוויגען וואָרטע ! — מיין צאָרן ענטֿ-
 ברענגע ניכט איכער אייך ; איך בין גנעדיג , שפּריכט דער עוויגע , טראָגע ניכט
 עוויג גראַלל נאָך . (יג) ערקעננעט נור איירע זינדען ! איהר פֿילעט פֿאַם עוויגען ,
 איירעם גאַט , אַב , גינגעט , אויף מאַנגיגֿאַלטיגען וועגען , אינטער יעדען
 שאַטטיגען בוים , פֿרעמדען נאָך , געהאָרֿכטעט מיינער שטיממע ניכט , שפּריכט
 דער עוויגע . (יד) קעהרעט ווידער , פֿערווילדערטע קינדער ! שפּריכט דער
 עוויגע , איך נעהמ' אייך ווידער אויף , פֿיהר' אייך איינען אויס איינער
 שטאַרט , צווייאַ אויס איינעם געשלעכטע — ברינג' אייך נאָך ציין צוריק .
 (טו) איך

ב א ו ר

בבית המקדש מונח , דמות המונח , אשר נדמשק , ונטל עבודת מונח ה' , ויסגור את
 דלתות בית ה' (דברי הימים ב' כ"ח כ"ד) , ונאמר (שם כ"ט ז') ויכבו את הנרות ,
 וקטורת לא הקטירו , ונאמר עליו (מלכים ב' ט"ז ג') : וגם את בנו העביר באש כתועבות
 הגוים וגו' , וכן במנחה נאמר (שם כ"א ג') : וישתחו לכל כנא השמים , ונאמר (דברי
 הימים ב' ל"ג ו"ו) : והוא העביר את בניו באש , בניא פֿן הכוס , ועוקן וכיחשוכישף , ועשה
 אוב וידעוני , הרצה לעשות הרע בעיני ה' , להכעיסו , ונאמר עליו (מלכים ב' כ"א י"א) :
 הרע מכל אשר עשו האמורי אשר לפניו , וישתחו גם את יהודה בנילוליו , ונאמר (שם ט"ז) :
 וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאוד , עד אשר מלא את ירושלים פה לפה . (רד"ק) . נפשה
 דלה טעם המלה הזאת בניאורי לספר ישעיהו (מ"ו ב') . (יב) הלוך וגו' . איל , ותתכני
 ית פתגמיה האילין , בארע ציפוכא . (הכשדי) . צפונה הכוכבה פה על ארץ (מעדיען)
 ומדינת (מעוּפּאַטאַמיען) , אשר הגלה שם שלמנחסר מלך אשור את עשרת השבטים ,
 והן מזרחית נטונית לארץ ישראל , וראה בספר מלכים ב' (י"ז ו"ו) , ועוד במקומות אחרים
 בספרי הקודש . לא אפיל וכו' . לא אשלת רוגזי בכון , ארי מסני למעבד טבוון אנא , אמר
 ה' . (הכשדי) . פני . פירוש , כעסי , כמו (ויקרא כ' ה') ושמתי אני את פני באיש
 ההוא , פני ה' טלקס (איכה ד' ט"ז) , והדומים להם . (מדברי רד"ק) . כי וגו' . רוצה
 לאמר , כי אף על פי שטאתם , והייתם חייבים כליה , אני חסיד , כמו שאמר במדות האל
 (שמות ל"ד ו"ו) : ורב חסד , והחסד הוא יתרון הטובה , יותר על הראוי . (הכ"ל) .
 (יג) אך וכו' . אך קודם שאשיבך אלי , בריך אתדעי עוונך , ותכירי בעצמך , על מה
 הגליתיך , כי בה' אלהיך פשעת , וכיון שתכירי זה , תשובי אלי , ואשוב אליך . (הכ"ל) .
 כי בה' וגו' . ארי בנימרא דה' אלהיך מרדת , וק' קילת ית אירחתך , אתחברת לעממא ,
 פלתי טעוותא , תחות כל אילן ענוף , ולמימרי לא קבילתון , אמר ה' . (הכשדי) .
 וחפורי וכו' . כי לא עבדת עבודה זרה אחת לבדה , אלא פורת את דרכיך לזרים , לזה ולזה ,
 כמו שאמר (למעלה מזה ב' כ"ח) : כי מספר עריך היו אלהיך יהודה . (רד"ק) . ועל פי
 זה תרגמתי אשכנזית . ובקוליו וגו' . כי הייתי מתרה בכס תמיד , על ידי כניאי , ולא
 שמעתם . (הכ"ל) . (יד) כי אנכי וכו' . ארי אנא אתרעיתי בכון . (הכשדי) . ועל דרך
 זה מתורגם בל"א . וזה לשון רד"ק ז"ל : ,, כלומר , אבעל בכס , אחר שגרשתי אתכם ,
 ואדוני אני ז"ל פירש בעלתי , קנתי , לפי שהוא קשור בצי"ת , וכן (להלן ל"א ל"ב) : ואנכי
 בעלתי גם כאוס ה' , ודמה אותו כן בזה הענין , בלשון ערבי . " וראה בדברי ר' שלמה ז'
 מלך בזה . ולקחתיו וגו' . ידוע , כי לא עלו כל עשרת השבטים לירושלים , בימי כורש מלך
 פרס , רק מעט מהרבה , ורובם נשארו בארצות , אשר כושבו שמה , ונטו נתים , ונטעו
 גנות וכרמים . (טו) ונחתיו וכו' . ואמני עליכון פרכסין , עבדי רעותי , ויפרכסון יתכון
 במדע

הרגום אשכנזי

(טו) איך געב' אייך פֿירסטען נאָך מיינעם זין , דיין אייך מיט ערקעננטניס , מיט פֿערנונפֿט רעגירען . (טז) דאָן , וואָן איהר אייך מעהרעט , פֿרוכטבאָר ווערדעט אים לאַנדע — אין יענען צייטען , שפּריכט דער עוויגע , זאָגט מאָן ניכט מעהר : „דעם עוויגען בונדעסלאַדע !“ בעהערציגעט עס ניכט , ערוועהנעט דעסען ניכט , דענקעט ניכט דאָראַן — דיס געשיהעט דאָן ניכט מעהר .

(יז) צו יענער צייט נעננעט מאָן ירושלים : דעם עוויגען סתראָן ; איהר שטרעמען אַללע נאַציאָנען צו , דעם עוויגען צום רוהמע , וואַנדעלן ניכט מעהר אין איהרעם בעוען הערצענס דינקעל . (יח) אין יענען טאַגען פֿעראייניגעט זיך יהודה'ס הויז מיט דעם הויזע ישראל , קאַממען צוזאַמען פֿאַם נערדליכען לאַנדע אין דאָן לאַנד , דאָן איך אירען פֿעטערן צום בעווע גאַב . (יט) איך דאַכטע עה'דעם שאָן : וויא זאַלל אונטער אַנדער ערדענועהנע איך זיך ועצען ? — דרום גאַב איך דיר איין אַנפוטהיגעס לאַנד , איין ערבע , נאָך דעם דער פֿעלקער מענגע ליסטערן וואָר ; זיך , דאַכט' איך , זאַללמעסט דוא פֿאַטער מיך נעננען , ניא פֿאַן מיר ווייכען . (כ) אונד דאָך — וויא עהעפֿרויא איהרעם מאַנע אונטרויא ווירד

ב א ו ר

צמדע ונחוכמא . (הכשדי) . רועים וגו' . הס עזרא , נחמיה , ויתר אכני כנסת הגדולה , אשר שרתה עליהם רוח הקדש . כלבי וכו' . שרעו אותם כלבי וחספי , לא כרועים הראשונים זהם מלכי ישראל ויהודה , שהיו מדריכים אותם בדרך רעה , לעבוד עבודה זרה , אבל אותם הרועים , שהתן להם בזמן הנועה , ירעו אותם דעה והשכל , והרועים הם פרנסי ישראל . (מדברי רד"ק) . (טז) והיה וגו' . כלומר , אף על פי שתבנו , ופריתם בארץ , לא יקנאו בכס הגוים , שיבואו להלחם בכס , ותצטרכו ללכת למלחמה , וארון האלהים עמכם , כמו שהיה מנהגם , שהיו מניחים הארון במלחמה , ונימים ההם לא יצטרכו לזה , כילא יהיה להם מלחמה עוד , ולזה אמר , לא יאמרו , ולא יעלה על לב , ולא יצטרכו בו , ולא יפקודו , ולא יעשה עוד , כלומר , לזה הדבר , להוציא למלחמה . (יז) בעת וכו' . בעידנא ההיא יקרין לירושלם : אתר בית שכינתא דה' , ויתחזק למלחמה כל עממיה , לשמא דה' , לירושלם , ולא יתכן עוד בתר ההוד לבהון ציבא . (הכשדי) . יקראו וגו' . אין כריך לומר , שלא יבואו הגוים על ירושלים , להלחם , אלא יקראו אותה כסא השם , ונקוו אליה הגוים , לשם ה' , לעבדו , לא להלחם , ומה שאמר לירושלים , אתר שאמר אליה , רוצה לומר , שיאמר חסד לתבירו , כלך לירושלים , ולא ילכו עוד אחרי שרירות לבם הרע , לא ישראל , ולא הגוים . (רד"ק) . שרירות דאיה טעם המלה הזאת בניאור רמב"ן ז"ל לספר דברים (כ"ט י"ח) . (יח) בימים דההמה וכו' . ביומיא האיניון יתחברין לבית יהודה עם בית ישראל , וייתון כחדא מארע ציפונא לארעא , לחסינית ית אבהתכון . (הכשדי) . מארץ צפון . כמו שכתבנו , כי עשרת השננים בארץ צפון , כלפי מזרח , מהלאה לצבל . (רד"ק) . (יט) ואנבי אמרתיו וגו' . דברי האלהים : מימי קדם חשבתי : איך אשיב אתכם , בני ישראל , עם בנילהלי , זין יתיר בני האדם , כעמים אחרים ? ועל כן כתתי לכם ארץ זבת חלב ודבש , מחמד עיני כל הגוים , אשר בה חשקה נפש כל בנאותיהם , ואמרתי : מעתה תקראו לי : אביו אתה ! " ולעולמי עד לא תעזבו את עבודתי ויראתי ; אך אתם בנדחתם בי , המשיב אתכם בטוב , כאשר תזנה אשת זכוכים מאחרי אלוף נעוריה , אובהה בכל לבו . כן שיעור המקרא הזה והבא אחריו לפי עומק פשוט המאמרים , וכן ביאר רש"י ז"ל , ועל פי זה תרגומתי אשכנזי , ולרד"ק ז"ל ולמתרגם הכשדי דרכים אחרים בזה . ואומר וכו' . ואמריק

וירבוי

לכם רעים כלבי ורעו אחכם דעה והשביל : (טו) והיה כי חרבו
 ופרייתם בארץ בימים ההמה נאם יהוה לא יאמרו עוד ארון ברית
 יהוה ולא יעלה על לב ולא יזכרו בו ולא יפקדו ולא יעשה עוד :
 (יז) בעת ההיא יקראו לירושלם בסם יהודה ונקוו אליה כל
 הגוים לשם יהוה לירושלם ולא ילכו עוד אחרי שררות לבם
 הרע : (יח) בימים ההמה ילכו בית יהודה על בית ישראל ויבאו
 יהודו מארץ צפון על הארץ אשר הנחלתי את אבות כם : (יט) ואנכי
 אמרתי איך אשיתך בבנים ואהן לך ארץ חמדה נחלת צבי צבאות
 גוים ואמר אבי הקראו תקראי קרי לי ומאחרי לא תשובו חשבי ק' :
 (כ) אכן בגדה אשרה מרעה בן בגדתם בי בית ישראל נאם יהוה :

(בא) קול

ר ש י

קדושה ואשכון זה כאילו הוא ארון : יפקדו • כמו זכרו : ולא יעשה
 עוד • מה שנעשה בו כבר נסילה שהזיחוהו במלחמה עם פלשתים זימו עלי
 (שמחל א' ד') : (יז) ונקוו • ונקצנו לשון מקוה מים : שרירות • לשון
 רחיים כמו אשורנו (מדבר כ"ד) : (יח) ילכו בית יהודה על בית ישראל •
 עמוס יתחברו ויתוספו עליהם להיות ממלכה אחת : (יט) ואנכי אמרתי •
 בלבי ולכן הנחלתי לאבותיכם : איך אשיתך בצנים • אה עדתי ואומתי בתוך
 שאר בניס ונעורבם בין העובדי כוכבים לפיכך זררתי מנה יפה ואתן לך הרץ
 חמדה צבי נבחות גוים כל נבחות גוים : (כ) אכן • אבל אתם לא עשיתם

מחשבותי

מכלל יופי

ואין ובאה ה' ונחה כמו עולתה ועולתה פעם נחה : (טו) און, ענין עמל ויגיעה
 ובער כמו עמל ואון : (טז) לגוים, הלמ"ד במקום בעבור כלמ"ד אמרי לי אחי הוא • וטעם
 הנה כלומר ומה הוא הקול המניד שאומר בעבור הגוים כי הנה הם : נצרים, עם עיוחסיס
 א נבוכד כאזר לבני יונה והריק"ם : [ורש"י פירש כוצרים נותני עונות עליהם • וגם נכון לפרשו
 כמו שומרים כמו שאמר בשומרי שדי היו עליה מסניב • ויונה תרגם כמו בוצרים בני"ת שתרנס
 משירית עממין חטופין ותרנס לא תבצור לא תקטף ל"ט] : (יז) כשמרי שדי, כמו
 שדים או שדות ובא בחסרון מ"ם כמו וקדע לו תלוכי שה' כמו תלוכים וחשפי שם כמו וחשופים
 והדומי להם או היו"ד תמורת הה"א והו' כמו שדה אבל י"ת לשון רבים כנטרי קלקן • וכירוש
 עליה על ירושלים ר"ל סניב לה בסמוך כמו ועליו מטה מכסה והדומים להם : כי אותי מרתה,
 אותי פירושו דברי על יד הנביאים כי דברו כמו עזמו וכן מורים הייתם עם ה' פירוש את פי ה'
 כי לשון מרי יקשר במלת את עם דבר כמו מרייתם את פי ולא מרו את דברו כי ענין מרי הו' שנות
 והחליף הדבר והמזכה או יהיה פירוש אותי כמו כי יבא בקשר הבני"ת כמו כי מרו בך וימרו בני :
 (יח) עשו, מקור והוא במקום עבר כאלו אמר עשה או עשו : (יט) מעי מעי, כן דרך
 הנוהים

ירמיה ג

(כא) קול על שפיים נשמע קמץ בוק בכי תהנוני בני ישראל כי
היעו את דרכם שכחו את יהוה אלהיהם : (כב) שובו בני
שובבים ארפה משובתיכם הננו אתנו לך כי אתה יהוה אלהינו :
(כג) אכן לשקר מגבעות המון הרים אכן ביהוה אלהינו השועת
ישראל : (כד) והבשת אכלה את יגיע אבותינו מנעורינו את
צאנם ואת בקרם את בנייהם ואת בנותיהם : (כה) נשכרה
בבשתנו ותכסנו כלמתנו כי ליהוה אלהינו הטאנו אנחנו ואבותינו
מנעורינו ועד היום הזה ולא שמענו בקול יהוה אלהינו :

ד (א) אם

ר ש י

וחשנתי כי אם כמו אשה שזוגת מרעה על שאינו יכול להספיק מזונותיה כן
בגדתם כי המספיק לכם כל טוב כך מדרש אגדה : (כא) על שפיים נשמע
קרוז הוא להשמע : (כב) הננו אתנו לך * הנביא מלמדם להתוודות ולומר
כן הננו אתנו לך חכן לשקר וגו' וקצת חכלה וגו' נשכרה בנשתינו כל
זה לשון תפלה שהנביא מלמדם לומר : אהנו * באנו : (כג) חכן לשקר
שמרנו * מגבעות והמון הרים שענדנו עבודת אלילים שם : חכן * באמת :
(כד) והצט * ע"א שעסקנו בה כמה דחת חמרו וינורו לבשת (הושע ט') היא
חכלה את יגיע אבותינו בעון עבודתה היא יגיענו לבז :

ד (א) אם

מכלל יופי

הטוהים והכואבים לכפול דבריהם וכן ראשי ראשי : אוחילה , מענין תחלת ופירושו אחרתי
שאחזק תחלת למעי כי עדיין יקו העוב אע"פ שהם עתה ברע והנה קירות לבי הומה לי ולא אוכל
להכריש ולשתוק משאנתי והמיתי * או יהי מענין חיל כיוולדה ויהי יחל ויחיל בע"א כלומר אתן
חיל למעי ברוב דאנתי והמיתי * או פירושו אכאב ואחיל מכאב מעי ומכאב קירות לבי : קירות
לבי , בא בדרך ההשאה ואמר לבי מפני שהלב יש בו דפנות וחללים : שמעת נפשי , אמר נפשי
ולא אמר אזני כי עדיין לא שמעו אזני כי עדיין לא בא האויב אבל נפשו שמעת ונבואה ידבר
כנגד נפשו כלומר את נפשי גרמת לי שלא אוכל להכריש כי את שמעת קול שופר וגו' * וכתוב
שמעתי ביו"ד ואחד הוא עם הקרי כי שמיעתו היא שמיעת הכפס : (כ) נקרא , ענין מקרה
אע"פ שהו' בא"ק : שדרו אהלי , בשורק : (כב) סכלים , ענין טפשות : (כג) והנה תהו
ובהו , כתרנומו נדיא וחרובא : ואל השמים , כמו ואת וכן אספרה א חק כמו את חק וירדפו
א מדין כמו את מדין והדומים להם : (כד) התקלקלו , בהכפל הפ"ת והוא מענין קלקול
בדברי רבותינו ז"ל שהוא מענין ההרס וההשחתה כמו שאמרו כל המקלקלים פעורים * ור' יונה
פירש לשון חנועה בענין הקלות וכן הריק"ס כלומר רעשו מרוב קלותם כי כנדותם יעמידם :
(כו) והנה הכרמל המדבר , פי' הכרמל שהוא מקום תבואה ועץ פרי ראיתי אותו כמו המדבר
ימה שמך הערים לכרמל שאמר עריו לפי שהערים סנת השיב' בהם שדות וכרמים ועץ פרי
יהם בקראים בכלל כרמל : גחצו , מבנין נפעל ענין כתיבה והרים' : (כו) שממה , שם :

(כה) תאבל

תרגום אשכנזי

ב

ווירד, וְאִוְאֹרְדֵעַט אִיהֶר, הוויִישְׂרָאֵל'ס, מיר אונטרוויא, שפריִכְטֵט דער עוויגע. —
 (כא) אָבער נון ערטענען שטיממען אויף דען היגעלן, ישראֵל'ס זעהנע פֿלעהען
 וויינערליך; דען זיאַ קריממען איהרען פֿפֿאַר, פֿערגאַסען דעס עוויגען. איהרעס
 גאַטטעס. (כב) קעהרעט ווידער, פֿערווילדערטע קינדער, איד היילע אייך
 פֿאַן איירער פֿערווילדערונג; „היר זינד וויר, קאַממען צו דיר — דוא, עוויגער,
 „כיסט אינזער גאַטט! (כג) אַך! טאַנד וואַר דאַז געטיממעל אויף היגעלן,
 „אויף בערגען; נור פֿאַן דיר, עוויגער, קעממט ישראֵל'ס רעטטונג. (כד) שענדליכער
 „געצענדיהנסט פֿערצעהרמע אונזער פֿעטער ערווערב, פֿאַן אונזרר יוגענד פֿאַן;
 „איהרע שאַפֿע, איהר רינדפֿיה, איהרע זעהנע, איהרע טעכטער.
 „(כה) אַ לאַסט אין אונזרע שאַנד' אונס היילען, אונזרע שמאַך־דעקקע אונס!
 „וויר זינדינטען דעס עוויגען, אונזערס גאַטט, וויר אונד אונזרע פֿעטער, פֿאַן
 „יוגענד פֿאַן, ביס אויף דזען טאַג — געהאַרְכְטֵען דעם עוויגען, אונזערס
 „גאַטט, ניכט. —

ד (א) וויללסט

ב א ו ר

„ רבוי! „ תּלִין קדמי, ומצח פולחני לא תמונין. (הכשדי). (כ) אכן וגו'.
 זכן כמה דמשקרא אתחא בנעלה, כן שקרתון בעימרי, בית ישראל, אמר ה'. (הכ"ל).
 (כא) קול וכו'. מפה צד סוף הפרשה כייר המליץ הקדוש את תשובת בני ישראל, אשר
 חטאו לה' אלהיהם, ומה נעמו אמרותיו בזה, מה מתקו למשכיל, מבין נפות המליצה!
 (כב) שוכו וגו'. דברי האל. ארפה משובוחיכם. חני, ה', רופא לכל בשר, ארפא
 אתכם מרוע תכונות נפשתיכם, ואברא לכם לב טהור, ככון לעבודת בוראכם, המגילכם
 מכל רע. הגנו וכו'. דברי ישראל, עד סוף הפרשה. אחנו—אתה. השתמש המליץ
 הקדוש בזה בלשון נופל על לשון (פאראנאמאזיא). (כג) אכן וגו'. זכן, לסקרא
 פלחנא על דמתא, ולא להנאה אתרבישנא על טוריא; ברס בנימרא דה', אלהנא, פורקן
 ישראל. (הכשדי). לשקר וכו'. יתודו, ויאמרו, לשקר עבדנו עבודה זרה, כי לא
 הועילה לנו, כי העבודה הזרה היו עובדים על ההרים ועל הגבעות, לפיכך אמר, מונעות
 המון הרים, ופירוש מנעות, התשועה, שהיינו מקווים מעבודת הגבעות, לשקר היא,
 כי אין תשועת ישראל, כי אם בה' אלהינו. (מדברי רד"ק). המון הרים. פירוש,
 התשועה, שהיינו מקווים מעבודת הגבעות, שהיינו עובדים עליהם, לשקר היא, וכן
 ההמון, שהיינו מתקננים בהרים, לעבוד גם עבודה זרה, לשקר הוא. (מדברי הכ"ל).
 חשועות ישראל. לפי שעינו עליהם לטובה, כשילכו בדרכיו, וזממם תמיד. (הכ"ל).
 (כד) והבושת. עבודת אלילים ועצבים, שהיא בושת לנעלי שכל ותבונה. יגיע. חיל
 האדם ורכושו, שהוא יגע לאספו, כמו (ישעיהו מ"ה י"ד) יגיע מצרים, ודומיו. מנעורינו
 וגו'. רוצה לאמור, כי אכחנו ראינו מנעורינו, כי יגיע אבותינו נאכל בעובינו. (רד"ק).
 (כה) גשכבה וכו'. לה', הרחום וחנון, הצדקה, ולבו בושת הפנים, כי מרדנו בו,
 המטיב לנו, כרוב חסדיו, ועל כן נתכסה בנשתנו, כאשר יתכסה איש בשמלתו, אשר הוא
 שוכב עליה. ועל פי זה מתורגם אשכנזית. ודיבור לנישת קרפה וכלמה רגיל הוא בספרי
 הקדש, כמו (תהלות ק"ט כ"ט) ילכשו שוטני כלמה ויעטו כמעיל בשתם, איביו אלביש בושת
 (שם קל"ב י"ח), ודומיהם. והכסנו כלטחנו. על דרך ובושת בני כסתני (תהלות מ"ד
 ט"ז). (רד"ק). מנעורינו וגו'. פירוש, מנעורינו עשינו הרע, כמו שראינו לאבותינו.
 (הכ"ל). ולא וכו'. ולא קבילנא למימרא דה' אלהנא. (הכשדי).

ד (א) אם

תרגום אשכנזי

ד (א) ויילסט דוא , ישראל , צוריקע קעהרען , שפריכט דער עוויגע , זא
 קעהרע צו מיר צוריק ! אונד ריימסט דוא דיינע גרייעל פאן מיינעם אנגעזיכט
 הינוענ , זא ווירסט דוא ניכט פליכטיג ווערדען . (ב) שווערסט דוא : זא וואהר
 דער עוויגע לעבט ! אין ווארהייט , גערעכטיגקייט אונד טוגענד : זא ועגנען
 פעלקער זיך מיט דיר , ריהמען זיך דיינעד . (ג) פירוואהר ! זא שפריכט דער
 עוויגע צו דען מעננערן יהודה'ס , צו דען איינוואהנערן ירושלים'ס : פאכעט אייער
 פעלר אורבאר , זעעט ניכט אונטער דארנען ! (ד) ווייהעט אייערן זין דעם עוויגען ,
 שאפעט אייער הערצען פארהויט וועג , איהר מעננער יהודה'ס , ירושלים'ס
 אייג

ב א ו ר

ד (א) אים וגו' . אים תמוז , ישראל , לפולחני , אמר ה' , תקבל תיזבתיך , עד לא
 תתקיים גוירחק . (הכ"ל) . תשוב וכו' . אים תתווה בדברים הכאמרים ,
 ותשוב אלי , אני אקבל אתכם בתשובה , ותכחו , ולא תגלו מארצכם . (רד"ק) . ואם תסיר
 וגו' . ואם תעדי שיקונך מן קדמי , לא תיטלטל . (הכשדי) . מפני רוצה לאמר , בכל מקום ,
 שהם בארצכם , השיקים והגילולים , כי בכל מקום שהם , הם לפני , ויותר בארצכם , שהם
 מקום קיבול רוח עליוני , ויותר בהמ"ק , ששמו שם השיקים . (מדברי רד"ק) . ולא . הי"ו
 כטעם או לתשובת התנאי , כמו (ויקרא כ"ו ג') אים בקוקותי תלכו וגו' , ונתתי גשמים
 בעתם , והדומים לו . חנוד . כלומר , לא תגדו מארצכם . (רד"ק) . (ב) ונשבעת וגו' ,
 אים תקיים בשמי : קיים הוא ה' ! "נקשטא , בדינא ובזכותא : ויתברכו עממיא בישרא ,
 וביה ישתחוו . (הכשדי) . חיה וכו' . לא כמו שאתם נשבעים עתה , שאתם נשבעים בשם ה'
 לשקר , כמו שאמר (להלן ה' ב') : ואם חיה יאמרו לכן לשקר ישבעו , ומה שאמר באמת ,
 במשפט ובצדקה , פירש אדוני אבי ז"ל , באמת , כשתדע , שהוא באמת , במשפט , כשתחייב מן
 הדין נשבעה , ובצדקה , שאת תכיר , שהמשפט אינו בצדקה , לא תקבל הנשבעה , ויתכן פירוש
 ונשבעת , כמו (דברים י"ד כ') ובשמו תשבע , כי השבע' בשם ה' היא כבוד והדר למי , שייראנו
 ויעבדנו בלב שלם , השבעה בדבר , שידמין לו , להשבע , היא מנוה , הרי הוא כמי שמהללו
 ומגדלו , כשנשבע בשמו , כמו שדרך העולם , להשבע , במה שיאהב יותר , כמו נפשו וראשו , ובן
 הנביאים היו נשבעים תמיד בדבריהם , ולא כל אדם ראוי להשבע , אפילו באמת , לא יראי
 השם ואוהביו , לפיכך אמר : באמת במשפט ובצדקה , וכן אמר בתורה (ס) : את ה' אלהיך
 תירא אותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע , ופירשו רבותינו ז"ל : כשהיו נך כל המדות הללו ,
 ראוי לך להשבע בשמו , ואם לאו , אי אתה ראוי להשבע בשמו . (רד"ק) . והחברכו וגו' .
 פי עורבא זמן , שאפילו שאר הגוים יתברכו בו , ויתהללו בו , ולא באלילים , ויתכן לפרש כטוי
 בוש לישאל , כלומר , אים תעשה כל זה , יתברכו הגוים נך , כמו שכתוב (ראשית כ"ו ד')
 והתברכו בזרעך כל גויי הארץ , ומה שאמר ונשבעת לנוכח , ואמר בו , שלא לנוכח , כן דרך
 המקרא במקומות רבים . (הכ"ל) . והנה הכשדי הככים לדעה האחרונה , כמו שהזכרתי
 דבריו . וכן תרגמתי אשכנזית . (ג) נירו וכו' . ענידו לכו עובדין טעין , ולא תבעון פורקן
 צובין ! (הכשדי) . ניר . הניר הוא מרישת השדה , קודם הזריעה , ובמרישה היה יעקרו
 הקונים והעשבים הרעים מן השדה , ויהיה ראוי לזריעה אחר כן , והמשל הוא שייטיב את לבם ,
 להניח את דברי השם , ולקבלם בלב נכון , והוא כחורש האדמה , לקבל הזרע , לא שיאמרו
 בפה , נשמע את דבר השם , ולנס לא נכון עמו , כמו שאמר למעלה (ג' י"ד) לא שבה אלי בכל
 לבתי כי אים בשקר , זהו פורע אל הקונים , שלא ינחם . (רד"ק) . וראה טעם תרגומי בביאור
 החכ"ר איצק אייבעל ז"ל לס' משלי (י"ג כ"ג) , ובביאור ס' מגחה טהור' (הושע י"ב) .
 (ד) המולו וגו' . זאת היא מילת הלב , ופירושו לפניו , והסירו ערלות לבבכם . (רד"ק) .
 ואנכי תרגמתי אשכנזית כפי הענין וכפי הנאות בלשון ההיא . לה' וכו' , תובו לפולחנא דה'
 ואעדו